

Palmpasen

PALMPASEN

Je wilt wat meer weten over Palmpasen. Dat kan!

Ik weet niet waardoor je er belangstelling voor hebt gekregen.

Misschien heb je wel eens meegelopen in een palmpaasoptocht. Of misschien ga je er over een poosje aan mee doen.

Het kan ook zijn, dat je een foto in de krant hebt gezien over Palmpasen.

Nou, de palmpaasoptocht werd al heel lang geleden op een heleboel plaatsen gehouden.

Nu zijn er niet zoveel plaatsen meer in ons land waar dat gebeurt. Gelukkig zijn er bij ons in Oost- en Weststellingwerf een paar dorpen waar ze nog een palmpaasoptocht houden.

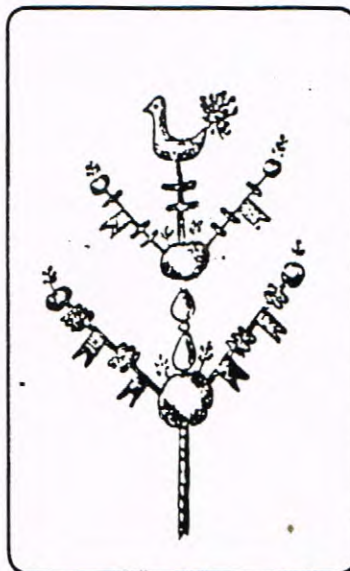
Op Palmzondag - dat is de zondag voor Pasen - gaat een groep kinderen met hun palmpaas of palmpaasstok in optocht door het dorp.

Meestal gaat dan het muziekkorps voorop.

Soms zingen de kinderen speciale palmpaasliedjes.

De palmpaas is een stok met takken, papier, vlaggetjes en vruchten. Op de stok is een broodhaantje gestoken.

Verderop in dit boekje vertellen we hoe je een palmpaas kunt maken.

Palmpasen

De palmpasenstok treft men aan in spiraalvorm, horizontaal of verticaal gedragen (de meiboom in miniatuur) of in de vorm van een kruis. Als symbool van het nieuwe leven bevindt zich bovenaan de stok een haan, die met zijn gekraai de nieuwe dag aankondigt. Ook ziet men wel een zwaan, kip, duif, eend of gans bovenop de stok. De stok is versierd met eeuwigdurend groen (buxus of maagdenpalm). Verder is de stok versierd met vruchten (eveneens bedoeld als symbool van het nieuwe leven), slingers van rozijnen, gedroogde pruimen, abrikozen, pinda's, suikergoed, uitgeblazen eieren en papieren slingers. Heidense lente-optochten werden vervangen door de palmprocessies, die terugslaan op de intocht van Jezus in Jeruzalem, waarbij Hij door de bevolking met palmen werd begroet. Deze processies stonden in de middeleeuwen tot aan de Reformatie in hoog aanzien. Bij de processies hoorde de palmezel. Aanvankelijk werd een levende ezel meegevoerd, die later werd vervangen door een houten exemplaar, zoals ook het geval was bij de berijder van de ezel, de Christus. Het trekken van de palmezel werd als een grote eer beschouwd. De palmprocessie van de volwassenen werd door de kinderen overgenomen.

Zij zingen daarbij.

*Palm, palm, Pasen
eikoerei
over enen zondag
dan hebben wij een ei
een ei is geen ei
twee ei is een half ei
drie ei is een paasei.*

Palmpasenvogel, -haas of andere -figuren

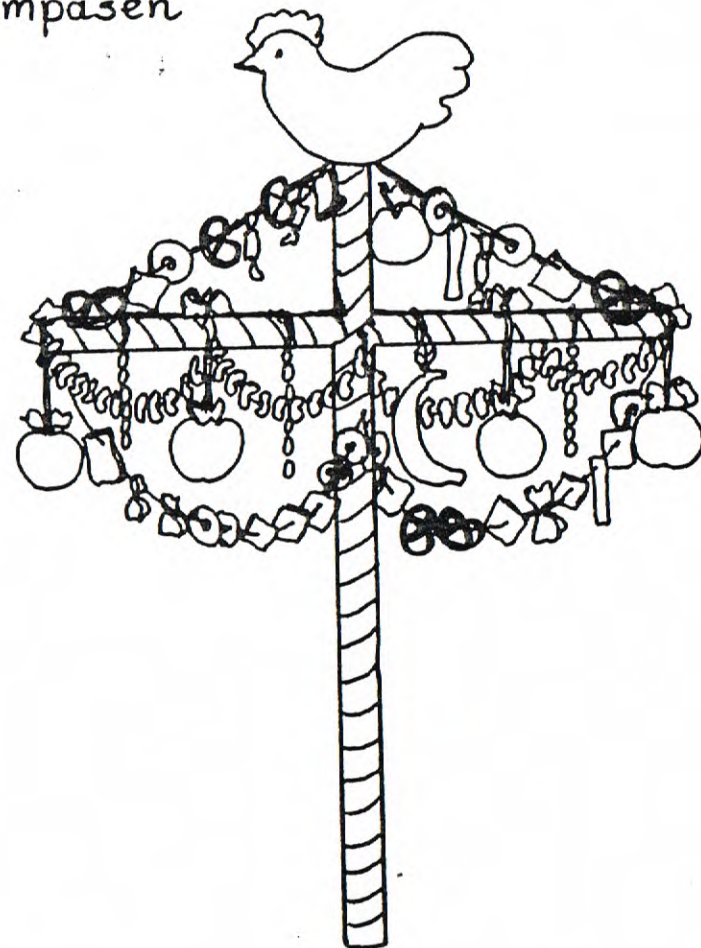
250 g bloem
25 g gist
¾ dl melk
25 g boter
35 g suiker
1 ei
½ theelepel zout
krenten, rozijnen, sukade samen 50 g

Zeef de bloem in een kom, maak een kuiltje in

de suiker, de melk, het zout en de boter en kneed alles goed door elkaar. Zet het afgedekt weg en laat rijzen tot de omvang is verdubbeld.

Rol het deeg uit tot een niet te dunne lap. Trek op papier een vogel, haas of andere figuur na. Knip deze figuur uit en leg hem op het deeg. Snijd de omtrek van de figuur met een mes uit het deeg. Maak van de krenten of rozijnen oogjes en gebruik de stukjes sukade om er andere versieringen mee te maken. Bestrijk de figuur met losgeklopt ei en leg hem op een ingevet bakblik. Laat 30 minuten op

Palmpasen

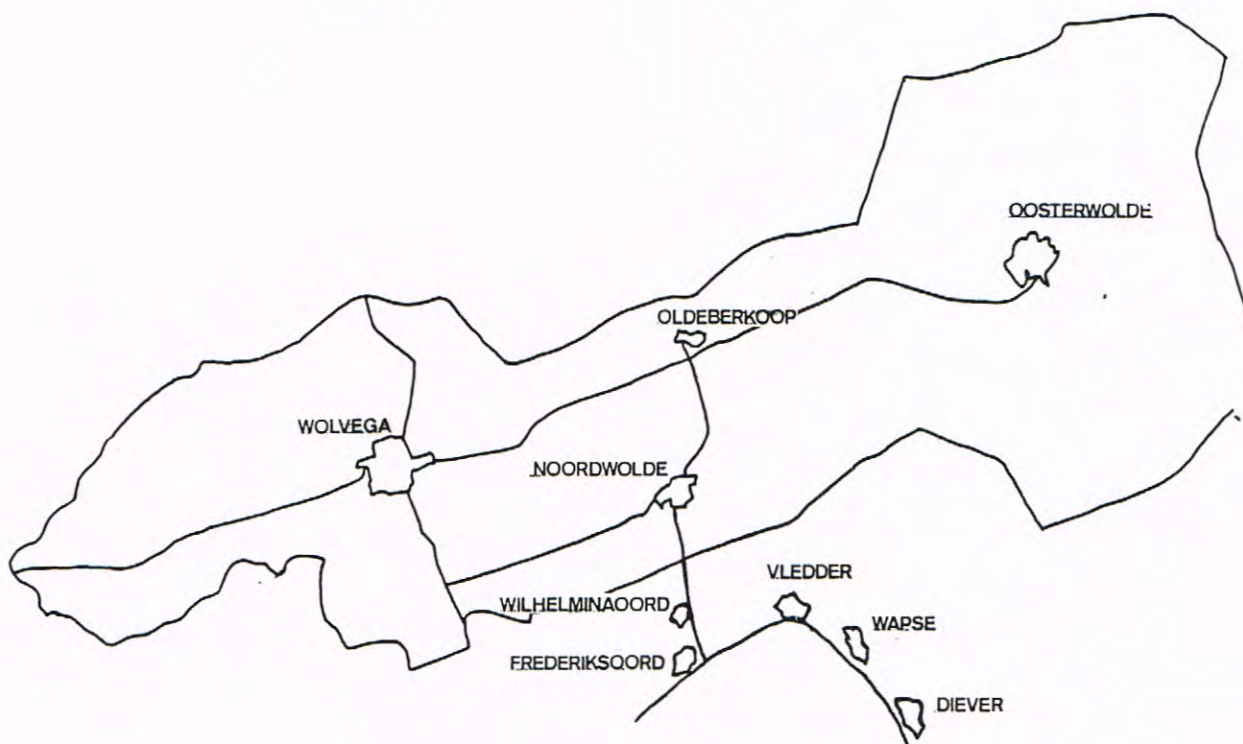

Maak een kruis van een lange en een iets kortere stok, wikkel er crêpepapier omheen en zet een broodhaantje op de top.
Hang er appels, sinaasappelen, koekjes, krakelingen e.d. aan.

WAAR HEEFT MEN NOG EEN PALMPAASOPTOCHT ?

In onze buurt wordt de palmpaasoptocht nog gehouden in Oldeberkoop, Noordwolde en Wolvega.

Maar ook in Wilhelminaoord, Diever, Frederiksoord, Wapse en Vledder. Deze dorpen liggen niet in onze gemeentes, maar er wel vlak bij. Kijk maar eens op het kaartje hieronder.

In al die plaatsen wordt de optocht weer anders gehouden.

In Diever bijvoorbeeld begint de optocht bij het huis van de burgemeester.

Iedereen krijgt dan een netje met paaseitjes. Daarna begint de optocht met het muziekkorps voorop. De kinderen lopen samen met de burgemeester en zijn vrouw langs de bejaardenwoningen.

In Vledder, Wapse, Frederiksoord en Noordwolde is er een optocht met het muziekkorps er bij.

Als in Wilhelminaoord de optocht afgelopen is, gaan de kinderen in het bos achter de kerk eieren zoeken, die daar verstopt zijn.

De Vrijzinnige Zondagsschool van Oldeberkoop organiseert daar ieder jaar een palmpaasoptocht.

Een paar dagen van te voren maken de kinderen in de Blughut de palmpaasstokken.

De Blughut is een soort clubhuis.

De stok wordt versierd en de bakker uit het dorp bakt de broodhaantjes. De bakker heeft in de etalage van zijn winkel een voorbeeld van een palmpaas, zodat de kinderen even kunnen zien hoe de stok er ongeveer uit moet zien.

Op Palmzondag komen de kinderen met hun palmpaas bij elkaar bij de Blughut.

Dan gaan ze met het muziekkorps door Oldeberkoop naar de kerk midden in het dorp.

In de kerk wordt na afloop van de optocht een koffieconcert gegeven door een zangkoor. Jong en oud luistert daar naar.

In Wolvega wordt de palmpaasoptocht gehouden door de zondagsschool van de Nederlands Hervomde kerk. Op de club van de zondagsschool worden de palmpaasstokken gemaakt.

Op Palmzondag worden nieuwe leden, die bij de kerk gekomen zijn, door de kinderen met hun palmpaas toegezongen.

Dit gebeurt tijdens een feestelijke kerkdienst.

HOE ZIET DE PALMPAAS ER UIT ?

De palmpaasstokken zijn niet overal gelijk.

We vertellen je hier hoe de palmpaas in Oldeberkoop wordt gemaakt.

Je hebt twee stokken of latten nodig; een lange en een kortere.

De twee latten of stokken spijker je op elkaar.

Je kunt ze ook met een touw vastbinden.

Het moet de vorm van een kruis hebben.

Kijk zo:

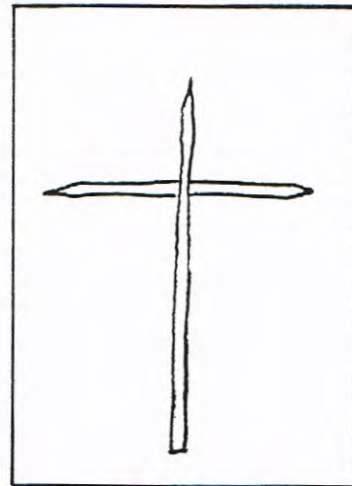
Boven aan de stok moet een punt geslepen worden.

Daar wordt het broodhaantje op gestoken.

Om de latten wordt crêpepapier gedraaid.

Crêpepapier lijkt een beetje op gekleurd w.c.-papier.

Het papier moet er zo omheen gedraaid worden, dat je het hout niet meer kunt zien.

Het mooiste is het, als je repen crêpepapier dubbel vouwt en er dan van twee kanten in knipt.

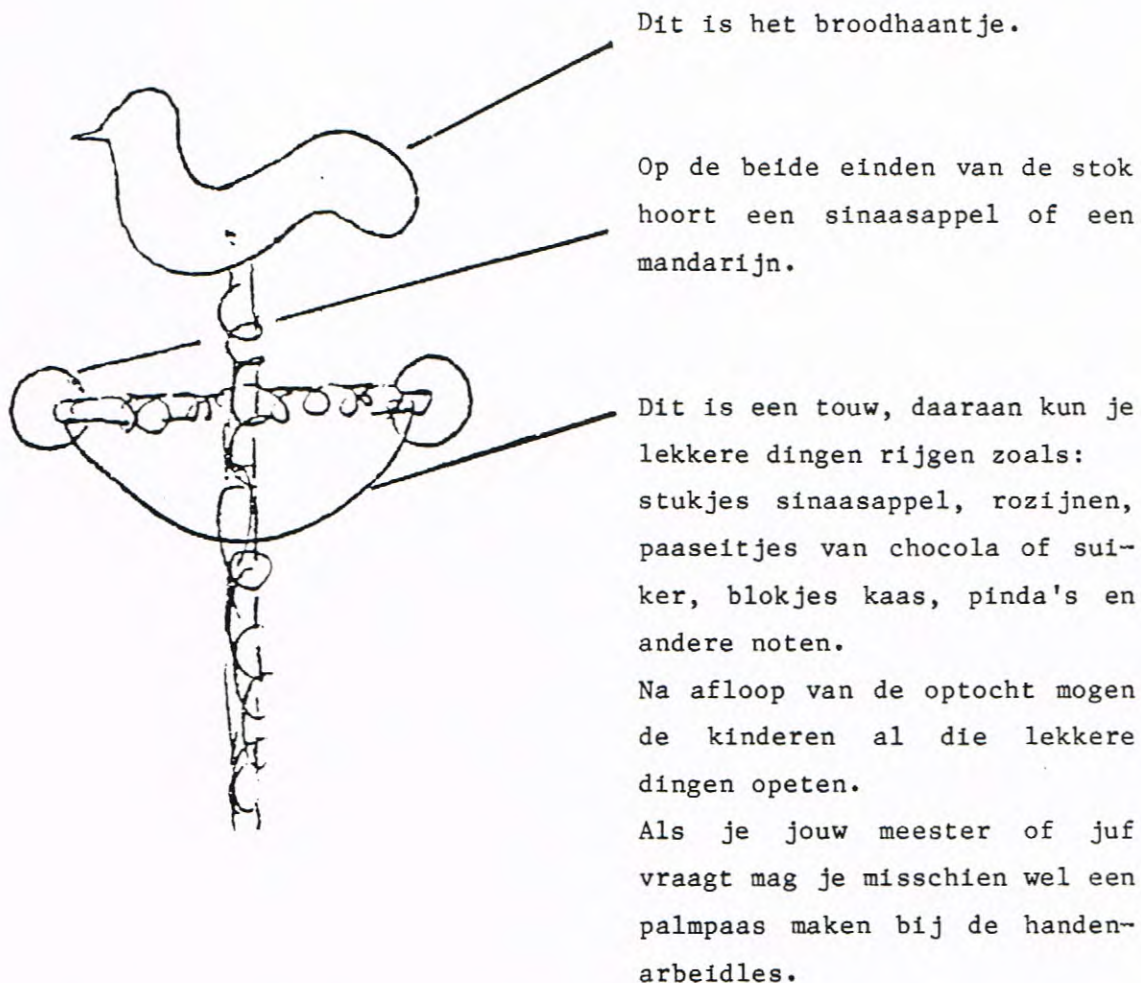
Dan krijgt je er franje aan.

Thuis kunt je een broodhaantje maken, maar dat is niet gemakkelijk.

Als je met meer kinderen uit je dorp een palmpaas maakt, dan kun je de bakker bij jou in het dorp vragen of die ze dan voor jullie wil bakken.

Is er in jouw dorp geen bakker meer, dan kun je wel in grotere plaatsen, zoals Noordwolde, Oldeberkoop of Wolvega kijken.

In de tijd van Palmpasen zijn daar wel bakkers bezig om broodhaantjes te bakken.

Dat moet je dan wel doen als het ook echt tegen Palmpasen loopt. Het zou mooi zijn als je dan een optocht hield in jouw dorp op Palmzondag. Misschien willen een paar ouders jullie wel helpen.

Er hoeft geen muziekkorps bij hoor.

Het is veel echter als jullie zelf palmpaasliedjes daarbij zingen. Bij jou in het dorp is vast wel een oudere man of vrouw die zo'n liedje kent.

Hieronder staan de woorden van een paar palmpaasliedjes.

PALMPAASLIEDJES

Palm, palm Paosien,
Doeke vri'jt mit Klaosien
Doeke vri'jt mit Wildeman
doar heb ik mien palmpaosien van.

Haentien op 'n stokkien
geef mi 'j gauw een brokkien
geef mi 'j gauw wat wittebrood
aanders gaot mien haentien dood.

Haentien op 'n stokkien,
mit zien roodbont rokkien
Haentien mit zien linkerpoot
Vanaovend is mien haentien dood.

De wijs lijkt een beetje op het Sintmaartenliedje:
Sinte, Sinte Maarten, de koeien dragen staarten

De woorden van deze liedjes zijn in het Stellingwerfs.
Zo werd het vroeger in onze dorpen gezongen.
Het is dus echter als je de liedjes in het Stellingwerfs zingt.
Nu nog twee liedjes met Nederlandse woorden.
Die liedjes lijken veel op elkaar, kijk maar.

Palm, palm Pasen
Hei koerei
Over een zondag
hebben wij een ei
Eén ei is geen ei
Twee ei is een half ei
Drie ei is een paasei!

Pallem, pallem Pasen
hei, koerei,
Nog maar één zondag
dan krijgen wij een ei
Eén ei is geen ei
twee ei is een half ei
drie ei is een paasei

HOE KOMEN WE AAN PALMPASEN?

De naam Palmpasen heeft eigenlijk te maken met de feestelijke intocht van Jezus in Jeruzalem. Dat wordt in de bijbel verteld. Ter herinnering aan Jezus' intocht gingen de mensen op Palmzondag een Palmprocessie houden. Een processie is een plechtige optocht van de kerk. Deze Palmprocessie werd natuurlijk eerst in Jeruzalem gehouden.

De mensen die meeliepen droegen palmtakken in hun hand.

Later werden de optochten in veel meer landen gehouden, ook bij ons in Nederland.

Maar nu zijn er niet meer van zulke Palmprocessies.

Er zijn geleerde mensen die zeggen, dat Palmpasen ook te maken heeft met het volgende.

Heel lang geleden, wel meer dan twee duizend jaar, woonden in onze streken mensen, die we Germanen noemden.

Zij waren heidenen. Dat betekent dat ze geloofden in een heleboel goden. Alles wat er in de natuur gebeurde, daar begrepen de Germanen niet zo veel van.

Voor hen leek het wel een beetje op tovenarij.

Als er dingen gebeurden die de Germanen niet snapten, dan zeiden ze dat de goden dat deden. Zij dachten dat de goden meehielpen om het bijvoorbeeld mooi weer te laten worden.

De goden zorgden ook voor een goede oogst: dus eten.

Daarom wilden de Germanen steeds goede vriendjes blijven met hun goden. Ze gaven de goden kadootjes. Het betekent, dat de Germanen dan dieren offerden.

Die dieren werden geslacht en verbrand.

De Germanen dachten dat die dieren dan met de rook omhoog naar de goden gingen.

Voor de Germanen was het belangrijkste: hoe blijf ik in leven, dus hoe kom ik aan eten.

Ze lieten daarom op hun akkers graan groeien.

De Germanen wisten wel dat het graan het beste groeit als het warm was. Voor dat het zover was moest eerst de koude tijd voorbij zijn.

Aan het eind van de winter was er vaak bijna geen eten meer.

Dus ze waren blij als het voorjaar kwam.

Ze vierden dan grote feesten.

Die feesten noemen we lentefeesten of vruchtbaarheidsfeesten.

Nu konden ze weer graan zaaien, waardoor ze weer eten konden krijgen.

Bij zo'n lentefeest maakten de Germanen een meiboom.

Dat was een kleine boom of een grote tak.

Daar werden dennetakken of hulsttakken in gedaan.

Dennebomen en hulstbomen zijn altijd groen.

De Germanen dachten, dat door die groene takken, de andere ook graag gauw weer groen zouden worden.

Van de meiboom werden stukken van de bast gesneden in de vorm van een spiraal.

Ze deden dat, omdat de Germanen dachten dat er boze geesten onder de boombast zaten. En die moesten er wel weg natuurlijk. De palmpaas is dus een kleine meiboom. Als jij jouw palmpaas zou versieren, dan moet je het crêpepapier er als een spiraal om heen winden.

Je snapt nu zeker wel waarom.

De dingen die aan aan palmpaasstok zitten, hebben te maken met het vruchtbaarheidsfeest van de Germanen.

Het haantje zat er op omdat ze geloofden, dat hanen de donkere regenwolken konden openbreken. Dan kon de zon er weer door schijnen. De chocolade- en suikereitjes zijn een teken van vruchtbaarheid.

Honderd jaar geleden deden de kinderen ook wel uitgeblazen eieren aan de palmpaas.

Maar ook slingers van rozijnen, gedroogde pruimen, vijgen, stukjes koek of krentebroodjes.

Soms deden ze er vlaggetjes in of takken van groene bomen.

De palmpaasstok werd toen niet van twee latten gemaakt.

Er werd een dennetak of een tak van een andere boom uit het bos gehaald. Daar werd de palmpaas van gemaakt.

De tak werd uit het bos gehaald door de vader of een oudere broer.

De moeder of een oudere zus versierden dan de palmpaas.

Dat doen ze nu nog wel op sommige plaatsen in het oosten van ons land.

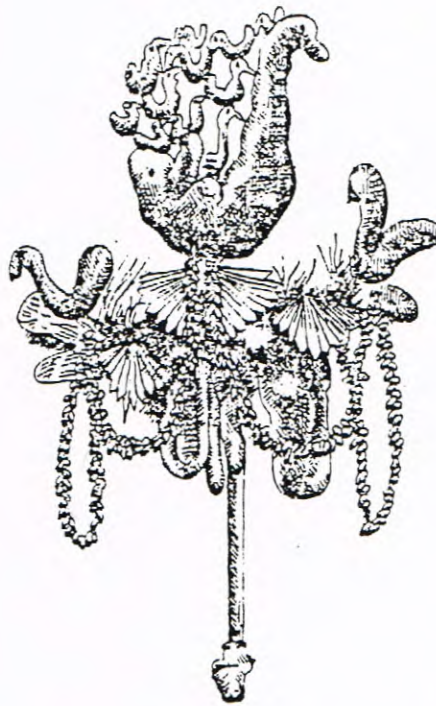
Trouwens veertig jaar geleden sneden sommige vaders in Steggerda nog een palmpaastak voor hun kinderen uit het bos.

Een palmpaasoptocht was vroeger een groot feest.

De kinderen kregen dan vaak nieuwe kleren.

Die kleren hadden ze een week later met Pasen natuurlijk ook aan.

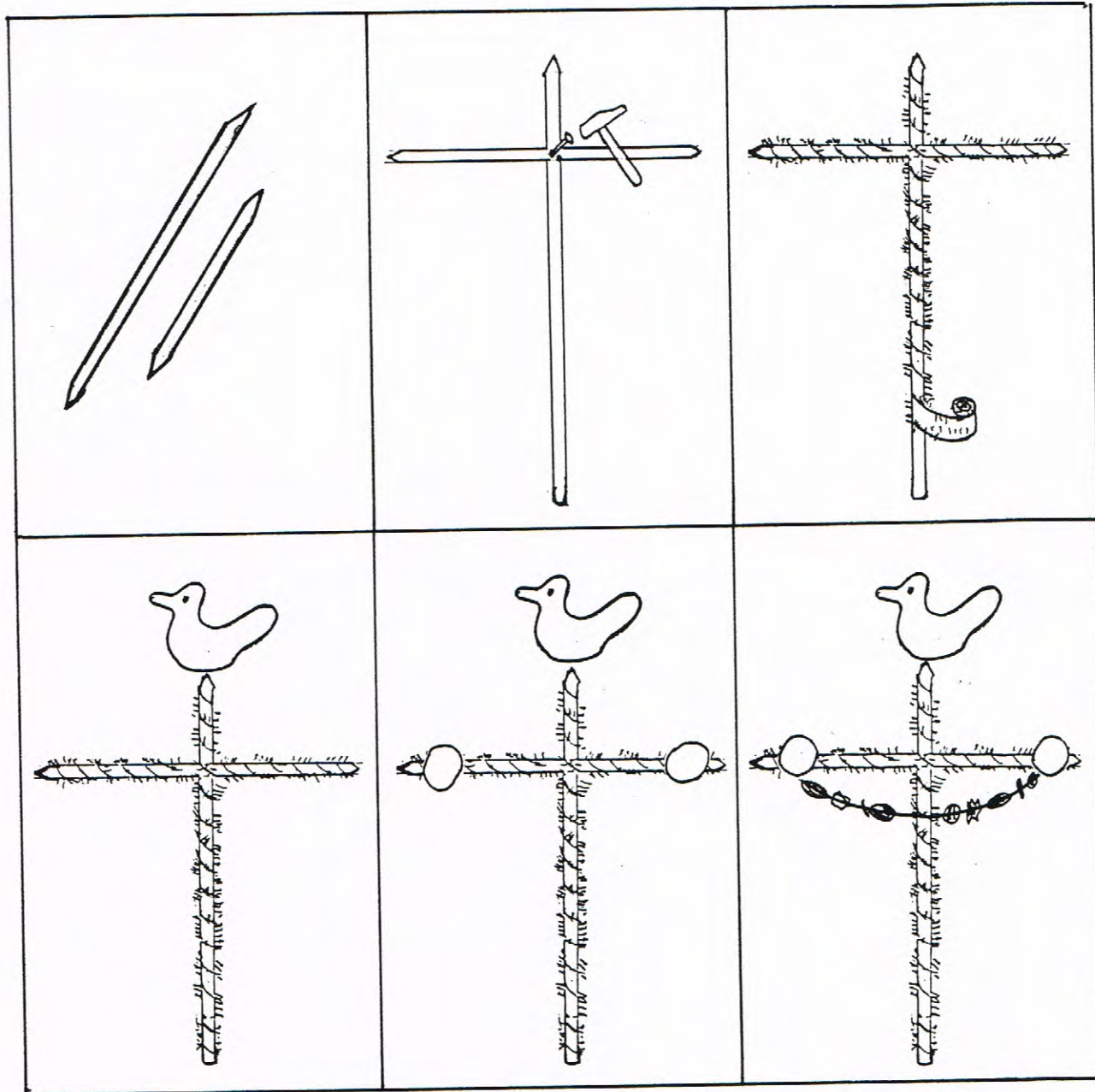
Daarom zeggen we nu nog wel eens van iemand die netjes gekleed is: Hij is op zijn paasbest.

Behalve in optocht gingen de kinderen ook wel in kleine groepjes bij de huizen langs. Als ze dan gezongen hadden, kregen ze iets lekkers. Er zijn nog meer gebruiken rond Pasen die te maken hebben met de heidense vruchtbaarheidsfeesten. Dan moet je denken aan paaseieren eten en de paasvuren.

Zo, nu weer je wat meer over Palmpasen. Misschien kun jij wel zorgen dat in jouw dorp een oud gebruik - de palmpaasoptocht - weer terug komt.

ZO MAAK JE EEN PALMPAASSTOK

© *HEEMKUNDE 1988*

tekst / vormgeving / illustraties / foto's
GEMEENTE WESTSTELLINGWERF - BUREAU ONDERWIJS

Hoofdrubrieken 1 en 3: Land en volk; samenleven

- Bergsma, K.,
1983 *Pake, een schets uut et Berkoper volksleven*. Oosterwoolde.
- Bergveld, H.J.,
1949 *De Stellingwerfers en hun dialect*. Assen.
- Bloemhoff, H.,
1974 'Bi'jgeloof. Of: Van oolde tieden en ni'jjaorskoeken', in: *De Ovend* 2 no. 1: 15-18.
- Bouwer, K.,
1970 *Cultuurlandschapsvormen aan de westzijde van het Drents plateau*. Groningen.
- Klinkhaemer, P.,
1988 *Pionnen op et schaekbod*. Oosterwoolde.
- Koopmans, D.K.,
1983 *Wiend in et riet*. Oosterwoolde.
- Kuunderwal, W.L. van de,
1980 *Mien wegen bin duustere paeden. Oolde verhaelen uut Stellingwarf*. Oosterwoolde.
- Meurs, A.F.W.,
1984 *Korfimkerij. Een verhaal over een oud beroep etc.* Wolvega.
- Nijholt, J.W.,
1986 *Wie hunnig hebben wil... Een keur uut et wark van Jannes W. Nijholt*. Oosterwoolde. (waarin, bewerkt en vertaald: Frisius, Jan Hut. *Een oude historie uit de naaste omgeving*. Heerenveen, z.p., z.j.)
- Oosten, B.,
1947 *Een veenpolderbevolking. Sociografie van de Grote Veenpolder van Weststellingwerf*. Wolvega.
- Rapport De boswallen in de gemeente Ooststellingwerf. Een onderzoek over de historie, natuurwetenschappelijke waarden en het beheer van boswallen*. Z.p., z.j.
- Veldhuizen, Th.,
1986 *Theunis van Witte Roelof* (historische verhalen uit Noordwolde e.o.). Z.p.
- Vondeling, H.,
1979 *Haarm. Verhael uut et Stellingwarver boereleven begin 20e ieuw*. Oosterwoolde.
- Vries, A. de,
1927 *Schetsen uit het volksleven door A. de Vries. Hoofd der openbare lagere school te Donkerbroek 1879-1909*. Bolsward.

Gegevens over de palmpaasstok
=====

In onze tijd bepaalt het "palmpaasjes"lopen zich tot de oostelijke en zuidoostelijke delen van ons land.

In veel dorpen en steden herleeft of wordt het gebruik nieuw ingevoerd. Een sympathieke vorm van neo-folklore.

De vormen veranderen, het oude gebruik blijft bestaan.

Bij het maken van een palmpaasstok wordt niet meer de hand gehouden aan traditionele typen, de eigen creativiteit speelt een grote rol.

Toch is het aardig te weten, na te gaan hoe er vroeger palmzondag werd gevierd.

Voor al in Twente neemt palmzondag en pasen een vaste plaats in op de feestkalender.

de stokken:

Voor 1800 kende men in het westen van ons land de gekochte palmpaas. Deze worden omschreven als: een lange met palm versierde stok, waaraan krentebollen, appels, gouden vlaggetjes, goudpapieren bloemen gestoken zijn.

Soms ook waren er hard gekookte eieren in de kleuren: blauw, rood, groen of geel, aan deze stokken gestoken.

Friese palmpaas: lange, spits toelopende stok, waaraan
----- van bovenaf allerlei lekkers wordt gestoken: sinaasappels (de zwaarste onderaan), dikke vijgen, stukjes peperkoek, krentebroodjes, uitgeblazen eieren; bovenop komt de vogel.

Saksische palmpaas: grote broodkrans, meestal in een vlecht
----- -vorm. Hierbij onderscheidt men de palmpasen met een horizontaal en met een verticaal gedragen krans.

De eerste rust op twee horizontaal gekruiste latten, die bovenop een lange stok zijn bevestigd en aan de uiteinden voorzien zijn van verticale punten; op deze pinnen drukt men de krans.

De verticaal gedragen krans wordt tegen een grote denne-, of sparretak bevestigd.

Afwijkende vormen: in Alkmaar staan op de palmpaas: twee van elkaar afgewende zwanen.

De palmpaas is eigenlijk een meiboom in miniatuur, voorbode van het feest van de lente. Aan deze meiboom herinnert de ring-, spiraalvormige arschilling van de palmpaas-stok, later voor een groot deel gewijzigd in een stokversiering van kleurig papier, liefst in rood, wit en blauw.

Men schilde de stam van de meiboom af wegens het vroeger algemeen verbreide en nog wel bestaande volksgeloof, dat zich onder de bast boze geesten verborgen hielden. Bovenop de meiboom prijkt een levende vogel: een haan, kip, duif of eend, symbool van vruchtbaarheid, mogelijk eenmaal aan de geesten van vruchtbaarheid geofferd. In later tijd werd de vogel door een nabootsend orrier in brood vervangen. Dit verklaart het broodvogeltje op de kop van de palmpaas. Men noemt dit een zwaantje, maar ook wel haantje, eendje, gansje, duifje of kloek. Ook de groene kransen die, in horizontale of verticale stand de meiboom versierden vindt men terug in de broodkransen bij de palmpaas. De benaming: rad of wiel herinnert aan hun oorspronkelijke bestemming: blijkbaar zijn deze kransen nabootsing van het zonnerad, in de lente rondgedragen om de zon bij haar nieuwe omloop weer op gang te helpen.

Eieren: symbool van vruchtbaarheid.

De palmpaas heeft ook een kerkelijke oorsprong: de naam en het tijdstip waarop ermee gelopen wordt geeft die aan.

Op palmzondag werd er vroeger een palmprocessie gehouden, ter herdenking van de glorierijke intocht van Jezus in Jeruzalem. Van Jeruzalem uit werd deze palmzondag processie over het Westen verspreid; in de Middeleeuwen werd in elke stad een gezamenlijke Palmprocessie gehouden. In deze processie werd ook een "palmezel" meegevoerd.

tekst van een palmpaasliedje:

Palm, palmpasen

Eikoerei

Over enen zondag,

Dan hebben wij een ei,

Twee ei is een halt ei,

Drie ei is een Paasei!

De slotregel doelt op de drie eieren die men vroeger algemeen op Pasen aan elkaar gewend was te schenken.

Dit deed men ook op palmzondag en goede vrijdag, maar dan in de kerkelijke kleuren van die dagen: paars en zwart. Men schonk ze ter ere van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

gegevens uit:

Ned.volksgebruiken bij
hoogtijdagen van dr.C.C.
van der Graft.